

มงคลที่ ๑๖

สมมจริยา จ : การประพฤดิธรรม

พระครูสังวรวิริรักษ์
อ.ธ.เอก,พธ.บ, M.A., Ph.D.

การประพฤดิ ตามธรรม คำพระสอน
ไม่เตือตร้อน ถอนทุกข์ ยามฉุกฉิน
คนรักธรรม ธรรมรักษคน ผลเจริญ
นั่ง,ยืน,เดิน นอน,สุข ทุกข์ไม่มี.

การประพฤดิธรรมจัดเป็นมงคลของชีวิตประการหนึ่งเพราะป้องกันความเสื่อมเสีย และสร้างความสำเร็จให้แกผู้ประพฤดิธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤดิธรรม ธรรมที่ปฏิบัติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ การที่จะได้รับความสุขนั้นคืออานิสงส์ของการประพฤดิธรรม ผู้ประพฤดิธรรมเป็นประจาย่อมไม่ไปทุกติ

การประพฤดิธรรมที่เป็นมงคลในที่นี้หมายถึงการประพฤดิธรรมชนิดใด เพราะมงคลแต่ละข้อถ้าใครประพฤดิตามก็เป็นธรรมทั้งสิ้น เช่น การไม่คบคนชั่ว การคบบัณฑิต การเลี้ยงบิดามารดา การพูดวาจาสุภาษิต เป็นต้น นี่ก็เป็นการปฏิบัติธรรมเช่นกัน

การประพฤติธรรมในมงคลข้อนี้ท่านจำกัดความออกมาสั้นไม่ขยายความออกไปมาก ถ้าจะขยายความออกไปถึงธรรมะทุกข้อก็เป็นมงคลไปหมดทุกข้อ ไม่ได้แยกเป็นข้อใดข้อหนึ่งออกไปเพราะฉะนั้น การประพฤติธรรมในที่นี้ท่านหมายถึง การประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐

กุศลกรรมบถ ๑๐

กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ การงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ อกุศลก็คือ ความไม่ฉลาด ความโง่ ความเศร้าหมองของจิตความเป็นบาปจึงจัดว่าเป็นอกุศล ส่วนที่เป็นกุศลก็คือความฉลาด ความผ่องใสของจิต

กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งการประพฤติกุศลธรรม หรือวิธีที่จะประพฤติกุศลธรรม กุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการนี้ บางที่ท่านเรียกว่า ธรรมจริยา แปลว่า การประพฤติธรรม

กุศลกรรมบถ ๑๐ ก็คือ เว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ รวมเป็น ๑๐ ประการ ผู้ใดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ชื่อว่าประพฤติตามกุศลกรรมบถ เป็นบุญทั้งสิ้น แต่ถ้าผู้ใดประพฤติอกุศลกรรมบถ ก็เป็นบาปทั้งสิ้น ชื่อว่าไม่ประพฤติธรรม คนที่ไม่ประพฤติธรรม จะมีความสุขความเจริญ มีมงคลได้อย่างไร ย่อมจะมีแต่ความเสื่อม ความเป็นอัปมงคลเท่านั้น

คำว่า “ธรรมะ” เป็นคำกลางๆ มีความหมายได้หลายอย่าง ซึ่งการประพฤติธรรมที่ถูกต้องนั้น เราจะต้องประพฤติให้ถูกธรรมะจึงจะเป็นมงคล

อธิปไตย ๓ ประการ

การประพฤติธรรมที่ถูกต้อง เรียกว่า ธรรมอธิปไตย คือ การถือธรรมเป็นใหญ่ ไม่ได้ถือสิ่งอื่นเป็นใหญ่ อธิปไตย แปลว่า ความเป็นใหญ่ เดียวนี้โลกในปัจจุบันมีการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ ถือประชาชนเป็นใหญ่ ถ้าจะมีคำถามว่า ในพระพุทธศาสนานั้นถืออะไรเป็นอธิปไตยหรือถืออะไรเป็นใหญ่ คำตอบก็คือ ถือธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นอธิปไตย

อธิปไตยที่แปลว่า ความเป็นใหญ่ นั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. อัตตอธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่
๒. โลกอธิปไตย ถือเสียงของชาวโลกเป็นใหญ่
๓. ธรรมอธิปไตย ถือธรรมะเป็นใหญ่

อัตตอธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือคนบางคนไม่ยอมฟังเสียงคนอื่น เอาความคิดเห็นตนเองเท่านั้นเป็นใหญ่ หรือเป็นข้อสำคัญ ถ้าตัวเองเห็นว่าดีว่าถูกแล้วก็ใช้ได้ คนอื่นจะเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม จะทำบุญทำทาน ก็ถือว่าตนเองมีเงินมีทองจะถูกหรือผิดก็ไม่สนใจใครอื่นทั้งสิ้น แต่ถือตัวเป็นใหญ่ ใครจะแสดงความเห็นด้วยก็ตาม คนอื่นไม่เห็นด้วยก็ตาม แต่ถ้าตัวเองเห็นด้วยแล้วก็ถือว่าถูกต้อง เพราะถือว่าตัวเองเป็นใหญ่ การถืออัตตอธิปไตยอย่างนี้ เป็นการถือในทางที่ไม่ถูกต้อง ถ้าเทียบกับการปกครองก็เป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือเป็นระบบเผด็จการนั่นเอง เพราะถือตนเองเป็นใหญ่ เมื่อตนเห็นว่าเหมาะว่าควรแล้ว แม้คนอื่นจะไม่เห็นด้วย หรือส่วนใหญ่จะไม่เห็นด้วยก็ตาม ถ้าตัวเองเห็นว่าเหมาะแล้วก็ถือว่าเป็นธรรมของตัวแล้วอย่างนี้เป็น อัตตอธิปไตย

โลกาธิปไตย ถือว่าโลกเป็นใหญ่ ถ้าชาวโลกเขาประพฤติกันอย่างไรก็ยอมตามชาวโลก เช่น การแต่งกายก็แต่งตัวตามสากล ชาวโลกเขานิยมกันอย่างไร ไม่คำนึงถึงว่าดีหรือไม่ดี ก็นิยมทำตามเขาด้วย ถ้าชาวโลกเขานิยมกินเหล้ากินเบียร์ ก็กินเหล้ากินเบียร์กับเขาด้วย ไม่คำนึงถึงว่าถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดีเพราะชาวโลกเขาทำกันอย่างนั้น การถือเสียงของชาวโลกเป็นใหญ่อย่างนี้ เป็นลักษณะของโลกาธิปไตย ปัจจุบันก็เทียบได้กับลักษณะของประชาธิปไตยด้วยเหมือนกัน คือถือเสียงของคนส่วนใหญ่ เช่น การเลือกตั้ง เมื่อเสียงส่วนใหญ่เลือกใครแล้วก็ต้องยอมรับ ในการประชุมพิจารณาเรื่องต่างๆ ก็เช่นกัน ถ้าเสียงส่วนใหญ่ตกลงอย่างไรแล้ว ก็ถือว่าถูกต้องแล้ว แต่ว่าเรื่องเสียงส่วนใหญ่นี้ ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วไม่ยอมรับเสมอไป เพราะเสียงส่วนใหญ่บางที่ตัดสินใจไม่ได้ดีหรือไม่ดี เช่น สมมุติว่ามีผู้คุมคุมนักโทษอยู่หลายร้อยคน แล้วผู้คุมเข้าไปปรึกษาหารือกับนักโทษ นักโทษส่วนใหญ่ส่วนใหญ่บอกว่าให้ปล่อยเขาจากคุก ผู้คุมบอกว่าเสียงของนักโทษเป็นเสียงส่วนใหญ่หลายร้อยคน ก็ควรจะชนะ ถ้านักโทษออกเสียงให้ปล่อย ให้แหกคุกออกไปได้ ถ้าถือเอาเสียงส่วนใหญ่ผู้คุมก็แพ้

เพราะฉะนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า ในที่ประชุมใดไม่มีบัณฑิต ที่ประชุมนั้นไม่เรียกว่าสภา คือถ้าในสภาใดไม่มีคนดีเข้าอยู่ในสภา สภานั้นไม่เรียกว่าสภา ดังนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนา การปกครองไม่ว่าแบบใด ถ้าไม่ประกอบด้วยธรรมแล้ว การปกครองแบบนั้นถือว่าไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะประชาธิปไตย ประชาธิปไตย หรือแบบใดก็ตาม ถ้าไม่ประกอบด้วยธรรมแล้ว ไม่มีธรรมะเป็นใหญ่แล้ว ถือว่าไม่ถูกต้อง

ธรรมาธิปไตย ถือว่าความถูกต้องเป็นใหญ่ ถ้าเห็นว่าถูกต้องเหมาะสมแล้ว ถูกต้องตามธรรมแล้ว ทำแล้วมีความสุขความเจริญ อย่างนี้เป็นธรรมาธิปไตย เช่น การทำอะรูจักพอดีพอประมาณ ใช้จ่ายในเรื่องทุกอย่าง ถ้ารูจักพอประมาณถือว่าถือธรรมเป็นใหญ่ ดังเช่น เราจะบริจจาคทาน เมื่อพิจารณาว่าเรามีเงินทองอยู่เท่านี้ เราจะบริจาคมากกว่านี้ยอมไม่ได้ เราก็บริจาคตามสมควรแก่กำลังของเรา คนที่มีเงินทองมากก็บริจาคมมาก คนไม่มีก็ไม่ต้องบริจาค เรามีน้อยก็บริจาค่น้อย อย่างนี้เรียกว่าถือธรรมเป็นใหญ่ ถือความเหมาะสมเป็นใหญ่ ถูกต้องตามเหตุผลไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น ก็ถือว่าเป็นธรรมาธิปไตย

อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น ถ้าเป็นโลกาธิปไตย จะถือเอาเสียงส่วนใหญ่ออกมาว่าให้ฆ่าโจรคนนี้โดยการประหารชีวิต แต่ถ้าตามธรรมาธิปไตยนั้นประหารไม่ได้ เพราะว่าเป็นบาป ถ้าจะลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น จำคุกก็ได้ แต่ประหารชีวิตไม่ได้เพราะไม่เป็นธรรมะ การที่จะเป็นธรรมะได้นั้นต้องไม่เป็นอกุศลกรรมบถ

อีกประการหนึ่ง เรื่องอธิปไตยทั้ง ๓ นี้ ในพระบาลีบางแห่งท่านอธิบายว่า ดีด้วยกันทั้ง ๓ ข้อ แทนที่จะดีเฉพาะข้อธรรมาธิปไตย ที่ว่าดีด้วยกันทั้ง ๓ ข้อนั้นคืออย่างไร ค็นคนที่ถืออธัตตาธิปไตยนั้น คิดว่าเรานั้นโดยฐานะ โดยสกุลแล้ว ก็เป็นอย่างนี้ เมื่อปรารถนถึงตนแล้ว ถ้าเราทำชั่วเราก็ต้องตกนรกเราควรทำความดี เพราะว่าจะจะเป็นเหตุให้บำเพ็ญบุญกุศล ตอนนี้มีเงินทองร่ำรวย เป็นปรารถนตนอยู่แล้วเราควรจะทำบุญแล้ว โดยถือตนว่าเป็นใหญ่แล้ว เราควรจะทำความดีแล้ว วงศ์สกุลของเราก็เป็นอย่างนี้ เราไม่ควรจะทำความชั่ว ปรารถนตนขึ้นแล้วทำความดี อย่างนี้ ก็เป็นอธัตตาธิปไตยเหมือนกัน ในบาลีบางแห่งอธิบายอย่างนี้

ส่วนโลกาธิปไตยนั้น ถือว่าสิ่งใดที่ชาวโลกไม่ชอบ เช่น การโกงกิน การฆ่าฟัน การขาดเมตตากรุณา เหล่านี้ชาวโลกไม่ชอบ เราก็ก๊อตามนั้น หรือเราก็ก๊อเห็นว่าสิ่งใดคนอื่นส่วนใหญ่ไม่ชอบ เช่น พุดมาก คนก็ก๊อไม่ชอบ คนก็ก๊อชอบด่า ชอบบริษษา ชาวโลกหรือคนอื่นเขาก็ก๊อไม่ชอบ เมื่อเห็นเช่นนี้แล้วว่คนเขาก็ก๊อไม่ชอบ เราก็ก๊อไม่ทำ แต่ก๊อกลับมาทำในสิ่งก๊อคนเขาชอบ ก็ก๊อเป็นโลกาธิปไตยได้ และก๊อว่าเป็นฝ่ายดี

ส่วนธรรมาธิปไตยนั้น ปรารภเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ถูกธรรมถูกศีลแล้ว เป็นความดีความเหมาะสม กบัหลักคำสอนของพระพุทศาสนาแล้ว ก็ก๊อปฏิบัติตาม ก๊อธรรมนั้นเป็นใหญ่ ไม่ก๊อตน ไม่ก๊อชาวโลกเป็นใหญ่ ก็ก๊อว่าเป็นการถูกต้อง

การอธิบายเรื่องอธิปไตยทั้ง ๓ นี้ มีการอธิบาย ๒ แนวแรกนั้นอ้ตตธิปไตยกับโลกาธิปไตยนั้นสู้ธรรมาธิปไตยไม่ได้ส่วนแนวที่สองนั้น ทั้งอ้ตตธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตยดีทั้งนั้น เมื่อปรารภสิ่งเหล่านั้แล้วว่มาทำความดี เพราะในท้ันนี้จะพุดถึงธรรมาธิปไตย หลักพระพุทศาสนาให้ย้ดธรรมาธิปไตย คือ ก๊อธรรมและการประพฤติธรรมเป็นใหญ่

การประพฤติธรรมนั้นต้องเฟ่งถึงบุญและบาปว่ ถ้าทำแล้วเป็นบาปก็ก๊อไม่ทำ เพราะไม่ใช่เป็นการประพฤติธรรม แต่ถ้พิจารณาสิ่งใดเป็นบุญแล้วก็ก๊อทำ ก็ก๊อว่าเป็นธรรมจริยา สิ่งใดก๊อเรียกว่าทำแล้วเป็นบาปหรือเป็นบุญ มีอะไรเป็นเครื่องตัดสิน?

สิ่งก๊อเรียกว่าบาปนั้ คือสิ่งใดก๊อตามถ้ทำแล้วก๊อความเดือดร้อนให้แก่ตนและผู้อื่น หรือมีผลเป็นความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น และทำจิตของตนให้เศร้าหมอง เดือดร้อน สิ่งนั้นจัดเป็นบาป

สิ่งก๊อเรียกว่าบุญนั้น คือสิ่งใดก๊อตามถ้ทำแล้วก๊อผลเป็นความสุขความเจริญทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่สังคม ก๊อความสะอาดผ่องใสให้แก่ใจของตน สิ่งนั้นเป็นบุญ

การประพฤติธรรม ๑๐ ประการ

การทำสิ่งก๊อเป็นบุญนี้ เรียกว่ ธรรมจริยาการประพฤติธรรม เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ ใน ๓ ข้อแรกเป็นกายสุจริต การกระทำทางกาย คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกามรวมการไม่ดื่มน้ำเมาเข้าในข้อนี้ด้วย ๔ ข้อต่อมาเป็นวจีสุจริต คือ ไม่พุดเท็จ ไม่พุดคำหยาบ ไม่พุดส่อเสียด ไม่พุดเพ้อเจ้อ ส่วน ๓ ข้อสุดท้าย เป็นมโนสุจริต คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทพองร้าย ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม การประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่างนี้ชื่อว่ประพฤติธรรม ขออธิบายพอให้เข้าใจดังต่อไปนี้

๑. การเว้นจากการฆ่าการทำลายล้างผู้อื่น เช่น การเว้นการฆ่าคน ฆ่าสัตว์ ในขณะที่เราเว้นแล้ว เราต้องมีเมตตาด้วย บางคนไม่ฆ่าสัตว์ แต่ใจยังไม่มีเมตตา ชื่อว่ประพฤติธรรมยังไม่ครบถ้วน มีแต่ขั้นศีล ไม่มีขั้นธรรม เราต้องมีทั้งศีลทั้งธรรม จึงชื่อว่ เป็นธรรมจริยา เช่น บางคนเมื่อถูกขู่ก้ดก็อยากจะตีให้มันตาย แต่ก๊อกลัวจะบาป แต่เมื่อเห็นคนอื่นตีขู่ตาย ก็ก๊อรู้สึกว่ดีแล้ว จะได้พ้นเวรพ้นกรรมเราไปเสียที หรือเราเกลียดคนใดคนหนึ่ง อยากให้เขาตาย แต่เราก็ก๊อไม่กล้าฆ่าเขา กลัวจะเป็นบาป ถ้ใครไปฆ่าคนนั้นตาย เราก็ก๊อ

รู้สึกดีใจ อย่างนี้เชื่อว่าใจยังไม่เป็นธรรม ใจที่เป็นธรรมนั้นต้องประกอบด้วยเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย นอกจากจะไม่ฆ่าเขาแล้ว ยังต้องมีใจเมตตากรุณาด้วย อย่างนี้เชื่อว่าผู้นั้นประพฤติธรรม

๒. การเว้นจากการลักของของผู้อื่น เราไม่ลักของของผู้อื่น ก็เชื่อว่าประพฤติธรรม แม้รู้ว่าคนอื่นไปลักของของผู้อื่น เราก็รู้สึกไม่ชอบใจ ไม่ต้องการให้เขาต้องเสียสิ่งของ แต่ถ้าของของผู้อื่น คนอื่นลักไปไม่ได้ เราก็รู้สึกพลอยยินดีกับเขาด้วยคือ ไม่อยากให้คนอื่นฉิบหาย ไม่อยากให้คนอื่นเดือดร้อน อย่างนี้เชื่อว่าประพฤติธรรมในข้อที่สอง

๓. การไม่ประพฤตินิโคตในทางกาม กิ่งก้านการประพฤตินิโคตในทางกาม ไม่คบชู้สามภรรยาของหญิงอื่นชายอื่น ซึ่งผิดทำนองคลองธรรม แต่ถ้าหากว่าเรางดเว้นก็จริง แต่ใจยังพลอยยินดีต่อการประพฤตินิโคตในกามของคนอื่นอยู่ เชื่อว่ายังประพฤติธรรมไม่ครบถ้วน การที่จะประพฤติธรรมให้ครบถ้วน คือเมื่อเห็นโทษของการประพฤตินิโคตแล้วใจเราจะต้องไม่คล้อยตามไปด้วย ไม่ใช่มีแต่ศีลอย่างเดียว จะต้องมีความด้วย

๔. การไม่พูดเท็จ ผู้มีศีลในข้อนี้คือไม่พูดเท็จให้คนอื่นเสียหาย เดือดร้อน ในขณะที่ตนไม่พูดเท็จ ก็จะต้องพูดแต่ความจริงด้วย และต้องยินดีในฝ่ายประพฤติธรรมด้วย คือเห็นความสัตย์ ความซื่อสัตย์สุจริตว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

๕. การไม่พูดคำหยาบ ผู้ใดเว้นจากการพูดคำหยาบ ผู้นั้นเชื่อว่าประพฤติธรรมในข้อนี้ แต่บางคนไม่พูดคำหยาบคาย ไม่ด่าทอผู้อื่น แต่ยินดีเมื่อคนอื่นพูดคำหยาบ โดยรู้สึกว่าจะใจของตนเองที่เขาด่าคนนั้นคนนี้ แสดงว่าใจของตนยังคล้อยตามคนที่ประพฤตินิโคตธรรมข้อนี้

๖. การไม่พูดส่อเสียด คือไม่กล่าวยุยงส่อเสียดคนนั้นคนนี้ให้แตกกัน ผู้ที่ประพฤติธรรมจะไม่ยินดีเมื่อฝ่ายหนึ่งแตกกันฝ่ายหนึ่งสลายไป ต้องไม่พลอยยินดีกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ถ้าหากว่าเราไม่เสียดสี ไม่ริษยาผู้อื่น แต่เรายังมีความริษยาอยู่ในใจคือไม่พูดออกไป ไม่ยุยงใคร แต่ใจยังริษยาอยู่ เห็นใครดีทนไม่ได้เห็นใครสวยก็ทนไม่ได้ ก็คิดว่าเมื่อไรเขาจะมีหน้าตানাเกลียดสักที เมื่อไรจะถูกรถชน เมื่อไรบ้านจะถูกไฟไหม้สักที โดยที่ไม่ได้พูดออกไป แต่คิดอยู่ในใจ ใจก็เศร้าหมอง ใจก็ตกต่ำ เพราะไม่ได้ประพฤติธรรมในข้อนี้ ผู้ที่ประพฤติธรรมในข้อนี้จะต้องมีมุทิตาจิต พลอยยินดีเมื่อคนอื่นเขาได้ดี ไม่ใช่มีแต่ศีลอย่างเดียว

๗. การไม่พูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ บางคนพูดทั้งวันแต่ไม่มีสาระเลย คำที่ไร้สาระนั้นบางทีมีคำโหล่นด้วย คือเป็นคำล้อเล่น พูดให้คนหัวเราะเล่น เช่น ล้อเลียนว่าหัวล้าน โดยพูดว่าวันนี้พระอาทิตย์ขึ้นสองดวง ร้อนเหลือเกิน เห็นคนอ้วนมาก ๆ เดินมาก็พูดว่าเห็นไทรกระเทียมเดินมาแล้ว เป็นต้น คือพูดให้หัวเราะเล่น บางทีก็พูดเกี่ยวกับอวัยวะที่ไม่ควรพูดเพื่อสนุกเฮฮาหรือหัวเราะเล่น อย่างนี้เชื่อว่าพูดหยาบโหล่น ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ใช่คำหยาบ แต่ก็ยังเป็นคำเพ้อเจ้อ บางคนไม่กล่าวคำเพ้อเจ้อแต่เมื่อได้ยินคนอื่นกล่าวคำเพ้อเจ้อก็ชอบใจที่เขาพูดให้หัวเราะได้ มีความพอใจในคำเพ้อเจ้อของคนอื่น อย่างนี้ถือว่าการประพฤติธรรมของคน

นั้นไม่ครบถ้วน การประพฤติธรรมให้ครบถ้วนนั้นคือนอกจากตัวเองจะไม่พูดเพื่อเจ้าแล้ว ต้องไม่ยินดีต่อคำเพื่อเจ้าด้วย

๘. การไม่โลภอยากได้ของเขา เป็นการประพฤตินิสัยสุจริต คือไม่โลภอยากได้ของเขามาเป็นของเรา โดยทางสุจริต จิตใจไม่โลภไม่อยากได้ของใคร ถ้าได้มาทางทุจริตแล้วจะไม่เอา ถึงใครจะนำมาให้ก็ไม่เอา เพราะถือว่าเป็นทางทุจริต แม้ตัวเองจะอดอยากลำบากอย่างไรก็ไม่เอา ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายทุจริต เลี้ยงชีพทุจริตก็ตาม อย่างนี้เรียกว่า ประพฤตินิสัยในข้อนี้

๙. การไม่พยาบาทปองร้าย คือมีจิตใจที่ไม่คิดเคียดแค้นต่อใคร นอกจากไม่ฆ่าไม่ทำร้ายผู้อื่นแล้ว ก็ไม่คิดพยาบาทปองร้ายใคร แม้แต่ในหมู่สัตว์เดรัจฉาน ไม่เคียดแค้น ไม่อยากให้เขาตาย หรือถ้าเขาตายลงด้วยอุบัติเหตุ หรือถูกผู้ใดผู้หนึ่งฆ่าตาย ก็ไม่พลอยยินดีกับเขา แม้เขาจะเป็นคนไม่ดีหรือเป็นศัตรูคู่แค้นกับตน มาก่อนก็ตาม เพราะตนเองมีจิตใจเมตตากรุณาต่อผู้อื่น อย่างนี้เรียกว่าประพฤตินิสัยในข้อนี้

๑๐. การเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม คือไม่เป็นมิถิยาปฏิญญา เชื่อในบุญและบาป เชื่อว่านรกและสวรรค์มีจริง ไม่เป็นคนที่ไม่เชื่อบุญไม่เชื่อบาป ถ้าไม่เชื่อบุญไม่เชื่อบาป เชื่อว่าไม่ประพฤตินิสัย คนที่เชื่อในบุญบาปและนรกสวรรค์ เป็นต้น เชื่อว่าเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิในพระพุทธศาสนานั้น ท่านหมายถึง สัมมาทิฏฐิ ๑๐ คือ เห็นว่า

๑. ทานที่ให้แล้วมีผล
๒. การบูชาที่ทำแล้วมีผล
๓. การเลี้ยงแขกการต้อนรับแขกมีผล
๔. ผลของบุญและบาปมีจริง
๕. โลกนี้มีจริง
๖. โลกหน้ามีจริง
๗. แม่มีบุญคุณ
๘. พ่อมีบุญคุณ
๙. สัตว์โลกที่เกิดเป็นโอปปาติกะมีจริง

๑๐. ผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นสุปฏิปันโนสามารถบรรลุเป็นอรหันตบุคคลมีอยู่จริง

การเห็นชอบทั้ง ๑๐ ประการนี้เป็นสัมมาทิฏฐิ แต่ถ้าใครเห็นตรงกันข้าม เช่น เห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล บาปบุญที่ทำแล้วไม่มี การต้อนรับแขกที่เรียกว่าการบวงสรวงไม่มีผล โลกนี้โลกหน้าไม่มี พ่อแม่ไม่มีบุญคุณ เทวดาผีเปรตไม่มี พระอรหันต์ในโลกไม่มี การเห็นเช่นนี้เป็นมิถิยาปฏิญญา ไม่ใช่ประพฤตินิสัย

การประพาศิธรรมนั้นจะต้องประพาศิตามกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการ โดยมีกายสุจริต ๓ วจิสุจริต ๔ และมโนสุจริต ๓ ถ้าผู้ใดไม่ประพาศิตามกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการ ชื่อว่าเป็นบาป สร้างบาปให้แก่ตนเอง คนที่สร้างบาปอยู่เป็นประจำนั้นนอกจากจะก่อความอับมงคล ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองแล้วยังทำความทุกข์ของเดือตร้อนให้แก่สังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ใดประพาศิกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการนี้ มีจิตใจสูง น้าเคารพ น้าบูชา เป็นมงคลแก่ชีวิต เพราะนำประโยชน์เกือกุลมาให้แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น แก่สังคม และประเทศชาติที่อยู่อาศัย

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า การประพาศิธรรมเป็นอุดมมงคลประการหนึ่ง